

ВСТУП

Від апостольських часів кожна людина, яка бажає стати членом Христової Церкви, повинна народитися через святу тайну Хрещення. Говорячи про неї, Христос наказував апостолам спочатку навчати, а потім хрестити людей. Водночас для прийняття християнства треба мати певні знання, щоб упевнитись у його істинності.

З огляду на це практика катехуменату дорослих розвивалась упродовж століть аж до поступового витіснення із загального вжитку хрещенням дітей. Наша дипломна робота покликана відобразити відновлення цієї забутої практики катехуменату дорослих та осмислити її богословський зміст.

Тема нашої дипломної роботи — «Чин оглашення перед Хрещенням: історичний огляд, сучасна практика в УГКЦ та богословське значення». Актуальність обраної теми полягає в тому, що катехуменат для дорослих в УГКЦ – питання, недостатньо досліджене та нове, адже до 2014 року не існувало офіційно виданої програми з літургійними чинами УГКЦ щодо проходження катехуменату дорослими особами. Це було спричинене відсутністю потреби, адже продовжувалася практика першого тисячоліття, коли хрестили дітей, тому хрещення дорослих було доволі рідкісним явищем. Однак унаслідок панування в Україні атеїстичного режиму багато людей в дитинстві не були охрещені, воцерковлені та євангелізовані. Тому тепер вони звертаються з проханням отримати святе Хрещення. Позаяк вони не є дітьми та здатні мислити, то мають бути відповідно приготовані. Катехуменат для дорослих є розв'язкою цього виклику перед нашою Церквою щодо належної підготовки до святого Хрещення. Питання поетапного катехуменату в УГКЦ порушував ще II Ватиканський Собор, який підкреслював його важливість та закликав до відновлення в живій церковній практиці.

Мета нашої дипломної роботи – проаналізувати сучасний Чин катехуменату у практиці УГКЦ з літургійного погляду та визначити основні думки й богословські ідеї його молитов.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання низки завдань:

- 1)здійснити історичний огляд Чину катехуменату дорослих, щоб пояснити вагомість його місця в історії, причини зникнення з практики Церкви та його відновлення, а не створення 2014 року;
- 2)описати програму катехуменату для дорослих в УГКЦ у взаємозв'язку з літургійними чинами;
- 3)проаналізувати молитви катехуменату й визначити їхні основні думки та богословські ідеї.

Під час написання дипломної роботи послуговуватимемося такими методами, як аналітичний, синтетичний та порівняльний.

Предмет нашого дослідження – відродження катехуменату для дорослих в УГКЦ як зібрання поетапних літургійних чинів та молитов. Об'єктом дипломної роботи є аналіз літургійних чинів та молитов катехуменату для дорослих УГКЦ.

Наша дипломна робота має таку структуру: вступ, основна частина, поділена на три розділи, висновки та список використаної літератури. Саме такий принцип викладу

матеріалу дає змогу найоптимальніше розкрити тему та досягнути поставленої мети. У першому розділі нашої дипломної роботи, який складається з двох пунктів, дослідимо історичний контекст катехуменату з погляду західного та східного християнства від часів апостолів, щоб описати його форми та особливості. Це важливо для розуміння наступних розділів.

У першому пункті згадаємо про оглашення до Медіоланського едикту. До того часу ця практика набирала щораз чіткіших рис та розвивалася. Окрему увагу присвятимо апостольській добі та часам апостольських мужів як найбільш раннім свідченням про практику катехуменату для дорослих, досліджуючи слова Христа, апостолів та їхніх учнів. У другому пункті простежимо практику катехуменату після прийняття Медіоланського едикту та звернемо увагу на період від III до XI століття, описуючи видозмінення практики, наведення молитов та причини занепаду оглашення як підготовки до Хрещення.

Матеріалом для написання першого розділу послужать праці відомих істориків та богословів: Дмитра Степовика, Василя Балуха, Ніколая Афанасьєва, Юліана Катрія, Павла Гаврилюка, Михаїла Скабаллановича, Ніколая Красносельцева, а також скористаємося такими джерельними матеріалами: Александра Алмазова Історія чинослухованій Крещенія и Миропомазанія, Михаїла Арранца Избранные сочинения по литургике: введение в таинства Византийской традиции та таинства Византийского Евхология.

Другий розділ нашої дипломної роботи складається з чотирьох пунктів. У ньому опишемо програму катехуменату для дорослих в УГКЦ у поєднанні з літургійною практикою, а також наведемо деякі канонічні та практичні вказівки щодо катехуменату. У першому пункті згадаємо про передумови відновлення цієї поетапної практики катехуменату в нашій Церкві та саме відновлення в живій практиці УГКЦ. У другому пункті йтиметься про хресних батьків кандидата до Хрещення як осіб безпосередньо відповідальних за катехуменат та їхню участь у літургійних чинах та житті оглашеного. Третій пункт нашої праці присвячений парафіяльній спільноті. У ньому спробуємо обґрунтувати її важливість у літургійній практиці катехуменату для дорослих та навести приклади з літургійних чинів. У четвертому пункті опишемо чотири етапи катехуменату УГКЦ та літургійні чини, які звершуються на кожному з них, а також торкнемося структурних особливостей.

Джерельними матеріалами для написання другого розділу є праці Патріаршої літургійної комісії та Патріаршої катехитичної комісії: Програма катехуменату для дорослих в УГКЦ та Чини катехуменату УГКЦ.

У третьому розділі розглянемо молитви Чину оглашення та проаналізуємо їх основні думки та богословські ідеї. У першому пункті увага буде присвячена молитві введення в оглашення, а в другому – молитвам заборони.

Матеріалом для написання третього розділу слугуватимуть праці богословів: Мирона Бендика, Геннадія Нефьодова. З метою детальнішого аналізу спиратимемося на документи Церкви: Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос — наша Пасха», Ми йдемо з Христом. Катехизм для молоді, Катехизм Католицької Церкви. Окрім цього, джерельним матеріалом цього розділу є праця Александра Шмемана Водюю и Духом.

Щодо специфічного термінологічного апарату нашої дипломної роботи, то варто звернути увагу на позначення людей, які готуються до Хрещення. Поняття «оглашений» та «катехумен» уживатимемо як синоніми, як і позначення назви періоду підготовки –

«оглашення» та «катехуменату». Це пояснюємо тим, що у книзі Програма катехуменату для дорослих в УГКЦ ці терміни мають однакове значення.

Як уже зазначалося, тема катехуменату для дорослих в УГКЦ досліджена не достатньо, з огляду на це під час написання дипломної роботи виникали труднощі з добіркою джерел та допоміжної літератури.

Зважаючи на вимоги, окреслені для такого типу досліджень, як дипломна робота, наша праця не претендує на всебічне й вичерпне висвітлення обраної теми, а радше є скромною спробою вказати на потребу подальших досліджень у цьому напрямку.

ВИСНОВКИ

У нашій дипломній роботі ми дослідили актуальне питання – відновлення практики катехуменату для дорослих в УГКЦ, проаналізувавши історичний, богослужбовий та богословський елементи Чину оглашення. Питання висвітлено у трьох розділах, кожен з яких зумовлює розуміння наступного.

У першому розділі ми історично підійшли до питання існування катехуменату, розглянули його форми, особливості, структуру, звернення від апостольських часів аж до XI століття. У розділі виокремлено два підпункти за хронологічним принципом – «до» та «після» Медіоланського едикту, який став межею між поступовим розвитком катехуменату та занепадом внаслідок відходу доби гонінь, через що припинився прискіпливий відбір кандидатів та зростала популярність хрещення дітей.

У першому розділі зосереджено увагу на терміні «оглашення», що є перекладом грецького слова «κατήχησις» та означає «наставлення у Христових істинах тих, хто прагне вступити в Церкву». У першому підпункті описано Христову заповідь спочатку навчати, а тоді хрестити, яку ревно виконували апостоли, а після них апостольські мужі. Однак ми наголошуємо на тому, що в кінці II століття відбувається систематизація оглашення і з'являється довший часовий термін на підготовку до нового життя.

На підставі досліджень Александра Алмазова з-поміж багатьох класових систем поділу оглашених ми вибрали за основу лише одну, позаяк вона найдетальніше висвітлює практику катехуменату дорослих. За цією системою оглашенні діляться на слухаючих, коліноприклонних та просвічених. Упродовж часу вона також розвивалася й ускладнювалася, набираючи чітких рис. Далі стверджуємо, що в III столітті оглашених навчали вже всієї історії спасіння людського роду, а в IV основною думкою було покаяння та догматичні істини. Натомість у V столітті було запропоноване вчення про створення світу й людини, працю, пошкодження та безсмертя душі, необхідність відкуплення. До кінця VI століття популярним стає хрещення немовлят, а практика цього таїнства в дорослому віці є рідкісним явищем. Тому в VII, VIII і аж до X століття немає свідчень про оглашення. Через брак свідчень про оглашення дорослих подаємо практику оглашення дітей, яких не хрестили в дуже ранньому віці, але поступово, у три етапи: «перше» оглашення, «друге» оглашення та саме просвічення водою і Духом. Така практика в Київській Русі мала місце і в XI столітті. Однак для повнішого уявлення про оглашення дорослих в X та XI століттях ми надали Чин навернення неправославних: еретики, нехристияни, відступники.

У другому розділі ми розглянули сучасну практику катехуменату в УГКЦ на підставі літургійної книги Програма катехуменату для дорослих в УГКЦ як теорії та Чини катехуменату УГКЦ як застосування цієї теорії на практиці. Перший пункт розділу

тлумачить історію відновлення катехуменату в УГКЦ як наслідок акцентування на ньому II Ватиканського Собору та роботи над ним Синоду Єпископів УГКЦ, Патріаршої катехитичної комісії УГКЦ та Патріаршої літургійної комісії УГКЦ. Ми навели думки синодальних отців щодо завдань катехуменату як підготовки дорослих до прийняття Хрещення і допомоги охрещеним, але неєвангелізованим та невоцерковленим через обставини атеїстичного режиму в Україні.

Хресні батьки – це особи, які безпосередньо є відповідальні за катехуменат, тому їм відведена особлива увага в літургійних обрядах і, відповідно, у нашій роботі. Ми також наголосили на важливості парафіяльної спільноти як середовища проведення катехуменату в УГКЦ, яка залучається до катехуменату своєю присутністю та молитвою і прямує разом з кандидатом на цьому шляху.

Далі в цьому розділі ми представили чотири етапи катехуменату, які супроводжуються літургійними чинами, зустрічами з парохом та катехитом. Мета першого етапу – проповідувати Христа й допомогти пізнати Його в житті Церкви. Він окреслює практичні й канонічні аспекти катехуменату. Другий етап катехуменату містить перший чин катехуменату — введення в катехуменат, коли кандидат офіційно стає катехуменом, вручення Святого Письма та Символу віри; другий чин — вручення Божих Заповідей та Євангельських Блаженств; третій — заборони; четвертий — вручення Господньої молитви. Також цей етап передбачає три різні катехитичні програми: перша — Символ віри та історія спасіння; друга — Заповіді Божі та Євангельські Блаженства; третя — Господня молитва. Ми наголосили, що під час кожного літургійного звершення священник виголошує проповідь, у якій пояснює його значення, а також на тому, що катехизаційні науки базуються на Катехизмі УГКЦ «Христос — наша Пасха». Далі загально описано третій етап, коли священник перевіряє знання та розуміння правд віри кандидата, і четвертий етап — містагогія – християнське втаємничення, мета якого – подальше християнське навчання новоохрещених.

У третьому, завершальному розділі подано богословський аналіз окремих молитов – введення в катехуменат та заборони, визначено їх основні теми й протрактовано згідно з ученням Церкви. Зауважимо, що багато уваги в молитвах присвячено Пресвятій Трійці, призиванню Божого імені, через яке очікується звершення прохань та спасіння, Божому захисту, Божим чеснотам та антропоморфізмам на свідчення того, що Бог живий.

У молитвах заборони, спрямованих проти злих духів, наголошуємо на темах Божого сотворення видимого й невидимого світу, тобто ангелів, на Христовій хресній перемозі над супротивними силами. Ідеться і про те, що молитви заборони містять поклик до Христового воїнства та боротьби проти лукавого. Особливістю молитов є логічно сформовані структури, як ось, наприклад, переповідання історії спасіння через окремі моменти: Господь як Сущий в часи Мойсея, сотворення чоловіка, гріхопадіння, вочлчення Христа та спасіння світу. Важливим моментом молитов є визначення певного початку шляху та його закінчення – визволення з ворожої неволі аж до прийняття Царства Божого. У роботі описано також фізичні дії під час читання молитви: повернення на захід як місце перебування сатани та на схід як країну світла, де є Христос як Сонце Правди.

Наша дипломна робота не претендує на всеохопну та вичерпну відповідь на всі питання стосовно катехуменату загалом та в традиції УГКЦ зокрема, але ми сподіваємося, що нам вдалося дати поштовх та висвітлити напрямки для подальших досліджень у цій темі, адже зміст цих молитов можна розкрити ще глибше та повніше й висвітлити його в

окремій праці для духовенства та мирян.

Основні труднощі, які частково довелося подолати під час написання роботи, – це брак історичної та критичної літератури. Вказані автори та джерела були найавторитетнішими та єдиними, які висвітлювали цю тему.

Дослідження Програма катехуменату для дорослих в УГКЦ та Чини катехуменату УГКЦ відзначаються новизною, і їх основна користь – загальне ознайомлення з практикою катехуменату в УГКЦ. Сподіваємося, що катехуменат і надалі розвиватиметься та удосконалюватиметься в майбутньому через практику в парафіяльних спільнотах.